

KENYA ÜLKE RAPORU

MART 2020

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TABLO LİSTESİ	2
KISALTMALAR	2
YÖNETİCİ ÖZETİ	3
1. GENEL BİLGİ	4
1.1. Coğrafi Konum.....	5
1.2. Siyasi ve İdari Yapı	5
1.3. Nüfus ve İşgücü Yapısı	5
1.4. Doğal Kaynaklar ve Çevre.....	6
2. GENEL EKONOMİK DURUM	6
2.1. Ekonomik Yapı.....	6
2.2. Ekonomik Sektörler	6
2.3. Ekonomik Politika.....	13
2.4. Ekonomik Performans.....	14
3. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR.....	15
3.1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü	15
4. DIŞ TİCARET	18
4.1. Kenya'nın İhracatı	18
4.2. Kenya'nın İthalatı	20
5. TÜRKİYE İLE TİCARET	21
6. BURSA İLİNİN KENYA İLE DIŞ TİCARETİ	23
7. İŞADAMLARININ PAZARDA DİKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR.....	23
8. PAZAR İLE İLGİLİ BİLGİLER.....	25
9. İKİ ÜLKE ARASINDAKİ ANLAŞMA VE PROTOKOLLER.....	25
10.SWOT ANALİZİ	28
11.YARARLI ADRESLER	29
12.KAYNAKÇA	30

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Kenya'nın Dış Ticareti (Milyar Dolar).....	18
Tablo 2: Kenya'nın İhraç Ettiği Başlıca Ürünler (\$ 1.000).....	18
Tablo 3: Başlıca Ülkeler İtibari ile İhracatı (\$ 1.000).....	19
Tablo 4: Kenya'nın İthal Ettiği Başlıca Ürünler (\$ 1.000).....	20
Tablo 5: Başlıca Ülkeler İtibari ile İthalatı (\$ 1.000).....	21
Tablo 6: Türkiye'nin Kenya ile Dış Ticareti (\$ 1.000).....	21
Tablo 7: Türkiye'nin Kenya'ya İhracatında Başlıca Ürünler (\$ 1.000).....	22
Tablo 8: Türkiye'nin Kenya'dan İthalatında Başlıca Ürünler (\$ 1.000).....	22

KISALTMALAR

GTIP: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu

USD: United States Dollar (Amerikan Doları)

OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)

GSYİH: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla

STA: Serbest Ticaret Anlaşmaları

B.A.E: Birleşik Arap Emirlikleri

AR-GE: Araştırma Geliştirme

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

KDV: Katma Değer Vergisi

SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu

SITC/USTS: Uluslararası Standart Ticaret Sınıflandırılması (Standard International Trade Classification)

TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

SWOT: Güçlü ve Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler (Strengths, Weakness, Opportunities, Threats)

vs: vesaire

vb. ve benzeri

YÖNETİCİ ÖZETİ

- Kenya; kuzeyde Etiyopya, kuzeybatıda Sudan, batıda Uganda, güneyde Tanzanya ve kuzeydoğuda Somali ile komşudur.
- Kenya'nın doğusundan Hint Okyanusu ile denize çıkışı vardır.
- Bölgede siyasi açıdan istikrarlı bir Kenya hükümetinin bulunmasının bölgenin yerel iş dünyası, ulaşım ağı ve dünya ticareti ile bütünleşmesinde başlıca rol oynayacağı kanaati hakimdir.
- Kenya'nın bankacılık sistemi 1990'larda takipteki alacaklardaki artış ve devlet kontrolü ile zayıflamış, IMF destekli mali reforma gidilmiştir. Özel sektöre borç vermede bir temayül görülmekle birlikte, bankaların risk algılaması ve aracılık marjları yüksektir.
- Kenya'nın dış ticareti hızlı bir büyüme süreci yaşamaktadır. 2018 yılı itibariyle ihracat 6 milyar doları aşmışken ithalat ise 17,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam hacim 23,4 milyar dolar'dır.
- Kenya'nın ihraç malları nispeten çeşitlilik arz etmekle birlikte, çay ve kesme çiçek en önemli ihraç kalemlerindedir. 2018 yılındaki toplam ihracatının % 22,7'si çay ihracatından oluşmaktadır. Diğer önemli ihraç malları ise işlenmiş petrol ürünleri, titanyum cevheri, kahve, hazır giyim, demir ve çelik, soda külü, balık ve tütün mamülleridir.
- Kenya'nın ithalatında işlenmiş petrol ürünleri, binek otomobilleri, palm yağı, ilaçlar, demir-çelik ürünleri, buğday, telefonlar ve pirinç önde gelen ürünlerdir. 2018 yılı ithalatının % 17,8'i işlenmiş petrol ürünlerinden oluşmaktadır.
- Türkiye ile Kenya arasında ticaret dengesi ülkemiz lehinedir. İkili ticaretimiz fasıllar itibariyle ele alındığında, ihracatımızın daha çok sanayi ürünlerinden teşekkül ettiğini, ithalatımızın ise, yağlı tohumlar gibi üretiminde geleneksel olarak açık verdiğimiz ve gıda sanayimizin ihtiyaç duyduğu ürün gruplarından oluştuğu görülmektedir. Deri sanayimizin ihtiyacı olan ham postlar ve derilerin yanı sıra, kahve ve kimi minerallerin çok ciddi meblağlarda olmayan miktarlarda bu ülkeden karşılandığı görülmektedir. 2018 yılında Türkiye'den Kenya'ya 208 milyon dolar ihracat gerçekleştirilmiş olup, ithalatımız 19 milyon dolar civarında gerçekleşmiştir.
- 2019 yılında , Bursa ilinden Kenya'ya 6,7 milyon dolar ihracat gerçekleştirilirken, Kenya'dan ithal ettiğimiz ürünlerin değeri 80 bin dolar olmuştur.
- Kenya'nın Odamız ile ilişkileri;
 - 09.07.2017-15.07.2017 tarihleri arasında Kenya'da gerçekleşen UR-GE ile Kimya sektöründe 'Katma Değerli İhracat' projesi kapsamında Güney Afrika/ Johannesburg ve Kenya/Nairobi ikili iş görüşmeleri yurtdışı pazarlama faaliyeti
 - İkili iyi niyet anlaşmamız bulunmamaktadır.

1. GENEL BİLGİ

Resmi Adı	KENYA CUMHURİYETİ
Yönetim Biçimi	CUMHURİYET
Cumhurbaşkanı	UHURU KENYATTA
Başkent	NAİROBİ
Nüfus (Worldometers)	53,371,909
Yüz Ölçümü (km²)	569,259 km ²
Dil	SWAHİLİ,İNGİLİZCE
Dini Yapı	%45 PROTESTAN,%33 ROMAN KATOLİK,%10 MÜSLÜMAN,%10 YEREL DİNLER
Para Birimi	KENYA ŞİLİNİ
GSYİH (Milyon \$)	98.607 (IMF 2019)
KBGSYİH (\$)	1.998 (IMF 2019)
Büyüme Oranı (%)	% 5,6 (IMF 2019)

1.1. Coğrafi Konum

Kenya; kuzeyde Etiyopya, kuzeybatıda Sudan, batıda Uganda, güneyde Tanzanya ve kuzeydoğuda Somali ile komşudur. Komşu ülkeler ile sınır uzunlukları; Etiyopya 861 km, Somali 682 km, Sudan 232 km, Tanzanya 769 km ve Uganda 933 km şeklindedir. Doğusundan Hint Okyanusu ile denize çıkışı vardır.

İklim, rakıma bağlı olarak değişiklik göstermekle birlikte, kıyı kesimleri sıcak ve rutubetli, 20°C-32°C arasında iken, deniz seviyesinden yükselen bölgelerde sıcaklık düşmektedir. Kuzey kesimi kurak olan ülkenin diğer bölgeleri ortalamanın üzerinde yağış alır.

1.2. Siyasi ve İdari Yapı

Bağımsızlığını 12 Aralık 1963 yılında İngilizlerden alan Kenya, cumhuriyet ile yönetilmektedir. Parlamentoda seçimle gelen 188 milletvekilinin yanı sıra 12 adet Cumhurbaşkanı tarafından atanan kontenjan milletvekilliği bulunmaktadır.

27 Aralık 2002 seçimlerinde 24 yıldır ülkeyi yöneten Daniel Arap MOI dönemi Mwai KIBAKI'nın seçilmesi ile son bulmuştur. Aralık 2007'de yapılan seçimler sonrası ise Kenya Mwai KIBAKI yeniden Devlet Başkanı olarak seçilmiş olmakla birlikte başlıca rakibi Raila Odinga ile koalisyon hükümeti kurmuş ve Odinga da Başbakan olarak yönetimde yer almıştır.

Ülkede son seçimler Mart 2013'de gerçekleşmiştir. Seçimlerin ardından 2010 yılında gerçekleştirilen referandum ile kabul edilen yeni anayasanın tedrici olarak hayata geçirilmesi ve böylelikle ülkede daha istikrarlı bir siyasi hayatın hüküm sürmesi beklenmektedir.

Bölgede siyasi açıdan istikrarlı bir Kenya hükümetinin bulunmasının bölgenin yerel iş dünyası, ulaşım ağı ve dünya ticareti ile bütünleşmesinde başlıca rol oynayacağı kanaati hakimdir. Kenya'nın askeri konuda ABD ile yakınlığının yanı sıra yine uluslararası platformda bölgede önemli konumda olan Çin, Hindistan ve Güney Afrika Cumhuriyeti ile ilişkilerini de iyi seviyede tutma gayretinde olacağı beklenmektedir. Kenya'nın komşusu Somali'de yaşanan gerginlikler ise Kenya için güvenlik riskleri oluşturmaya devam etmektedir.

1.3. Nüfus ve İşgücü Yapısı

Yakın geçmişe kadar Kenya nüfusu dünyada en fazla artan ülkelerden birisi olmakla birlikte artış oranı; 2007-2011 yılları arasında %2,6'a düşmüştür. 2012-2016 yılları arasında ise nüfus artış oranının %2,7 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Aile planlaması kampanyaları başarılı olmakla birlikte 1999 yılında ulusal felaket olarak ilan edilen HIV/AIDS de önemli etki yapmıştır. Kenya Sahra Altı Afrika'da hastalıkla savaşta en başarılı ülkelerden biri olmuştur. EIU verilerine göre Kenya'nın nüfusu, 2011 yılında 41,6 milyon kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamın 2016 yılında 47,6 milyon kişiye çıkacağı tahmin edilmektedir.

Kenya'nın nüfusu büyük ölçüde merkezde ve tarım bakımından daha verimli alanları kapsayan batı bölgelerde yoğunlaşmıştır. Bir liman kenti olan Mombasa, Doğu Afrika'nın en önemli liman-şehirlerinden birisidir.

Kenya’da çok çeşitli kabileler mevcut olup, bunların en önemlileri şunlardır: Kikuyu (%17,2), Luhya (%13,8), Luo (10,5), Kalenjin (%12,9) ve Kamba (%10,1).

1.4. Doğal Kaynaklar ve Çevre

Kenya’nın maden kaynakları sınırlı olmakla birlikte, zengin bir tarımsal alt yapıya ve turizm için önemli olan vahşi yaşam alanlarına sahiptir. Ancak ülke son otuz yıldır ormanlarının azalması, toprak erozyonu ve endüstriyel kirlenme sorunları ile karşı karşıyadır. Önümüzdeki yıllarda en önemli problemlerden biri su kaynaklarındaki azalma olacaktır.

Ormanların aşırı kullanımı ülkenin kereste kaynaklarını son otuz yılda yarı yarıya azaltmıştır. Mevcut arazilerin tarıma ve diğer ekonomik faaliyetlere tahsis edilmesi ülkenin geniş biyolojik çeşitliliğini azaltmaktadır.

Su kaynakları da aşırı kullanım nedeniyle her geçen gün azalmaktadır. Ormanlar bakımından zengin durumda bulunan Kenya, 35 binden fazla hayvan türüne de ev sahipliği yapmaktadır.

2. GENEL EKONOMİK DURUM

2.1. Ekonomik Yapı

Kenya Doğu Afrika’daki ikinci büyük ekonomidir. Kenya bölge içi rekabet ile karşı karşıyadır, bu rekabet son yıllarda önemli ölçüde ekonomik büyüme gösteren Uganda ile piyasa ekonomisi yolunda ekonomik reformlara imza atan Tanzanya’dan kaynaklanmaktadır. Doğu Afrika Topluluğu (EAC) üyesi bu üç ülke 1 Ocak 2005 tarihli gümrük birliği sonucunda birbirlerine her geçen gün daha da bağımlı hale gelmektedir.

Tarım sektörü GSYİH’nın yaklaşık % 25’ini oluşturmaktadır. Tarım doğrudan ve dolaylı olarak istihdamı sağlamaktadır. Kenya’nın verimli tarım alanları ülkenin orta ve batı kısmında yer almaktadır. Hayvancılık ise ülkenin yarı kurak kuzey ve doğu bölgelerinde yoğunlaşmıştır.

Ülkede GSYİH içinde sanayinin payı % 15 ve hizmetlerin payı ise % 65 civarında gerçekleşmektedir. Ülkenin ekonomik yapısında hizmetlerin payının diğer bölge ülkelere kıyasla yüksek olmasında, diğer Afrika ülkelerinin tersine doğal zenginlikleri arasında madenlerden ziyade verimli toprakların bulunması ve turizm sektörünün canlı olması önemli rol oynamaktadır. Hizmetler sektöründe iletişim, bankacılık ve turizm sektörleri ön plana çıkmaktadır. Ticaret ve taşımacılık da yine hizmetler sektörüne katkı sağlayan önemli alt sektörlerdir.

Sanayileşme ülkenin önemli hedeflerinden birisi olmakla birlikte, bağımsızlığın kazanılmasından bu güne dek bu alanda önemli bir ilerleme sağlanamamıştır. Enerji ve su sektörlerinin GSYİH’daki payı %4, madencilik sektörünün GSYİH’daki payı ise %0,5 oranındadır. Sanayi sektörü üç büyük kent olan Nairobi, Mombasa ve Kisumu’da yoğunlaşmıştır. İmalat sanayinde değirmencilik, bira üretimi, süt ve şeker rafinasyonu gibi gıda işleme sanayi ön plandadır. Kenya Mombasa’da rafineri yoluyla petrol ürünleri üretmekte olup, önemli bir çimento üretim kapasitesine de sahiptir.

2.2. Ekonomik Sektörler

Tarım ve Hayvancılık

Tarım sektörü iş gücünün yaklaşık % 80’ini istihdam etmektedir. Gıda üretimi iklimsel koşullara göre yıldan yıla farklılık göstermektedir. Ülke aralıklı olarak kuraklık ve sel baskınlarına maruz kalmakta ve gıda ihtiyacı

bu duruma göre değişmektedir. Ancak, verimli yıllarda bile Kenya temel hububat ürünlerinde kendi kendine yeteabilen bir ülke değildir. Ülkenin bu sorunu çözememesinde mısıra olan aşırı bağımlılık ve kuraklığa dayanıklı olan darı gibi ürünlere yönelinmemesi etkili olmaktadır.

Kenya, dünyanın en büyük siyah çay ihracatçısıdır. Ülke ihracatının en önemli kalemi olan çay üretimi dengeli yağmura ihtiyaç gösteren ve hava koşullarına bağılı bir üretimdir. Çay sektöründe piyasa serbestleşmiş ve Kenya Çay Geliştirme İdaresi özelleştirilmiş olmakla birlikte, sektör yetersiz altyapı ile kurumsal ve idari yapının yetersizliğinden kaynaklanan sorunlardan zarar görmektedir.

Çiftçilik ve sığır yetiştiriciliğı Kenya'da halen önemli bir ekonomik faaliyettir. Çiftçilik ve sığır yetiştiriciliğı, ormancılık ve balıkçılık ile birlikte ücret karşılığı istihdamın yaklaşık %18'ini oluşturmaktadır. Diğer taraftan, sektör tarım ürünleri işleme ve geniş kayıt dışı sektör için iş imkanları sağlamaktadır. Ülkede üretilen ürünlerin %50'si üreticinin kendi ihtiyacını karşıladığından ticarete konu olmamaktadır. Bahçecilik ürünleri ve çay Kenya'nın önde gelen ihraç ürünleridir.

Bahçecilik ürünleri ihracatında da hızlı bir artış görülmekte olup, ihracat kesme çiçek, meyve ve sebze ağırlıklı olarak özellikle Avrupa piyasalarına yapılmaktadır. Kenya Avrupa'nın en önemli kesme çiçek tedarikçisi durumundadır. Söz konusu sektörde görülen ihracat artışı yabancı yatırımcıları da içeren özel sektör tarafından gerçekleştirilmiştir. Kesme çiçek alanında İsrail ve Hollanda firmalarının yatırımları bulunmaktadır.

Türkiye'nin Antalya bölgesinde yer alan Türk-Alman ortaklı Floranya şirketi, 2008 yılında Kenya'nın Nevaşa Gölü kenarında 400 bin dönüm üzerine 40 bin dönümlük sera inşa ederek Kentalya firmasını hayata geçirmiştir. Söz konusu firma AB ve ABD'ye önemli miktarda kesme çiçek ihracatı gerçekleştirmektedir.

Kenya'da kahve 120.000 tonluk üretim seviyesi ile 1980'lerin ortasında ihracat içerisinde en önemli kalemi oluşturmakta iken, sektör son yıllardaki kuraklık, üretim maliyetindeki artış ve uluslararası fiyatlardaki düşüştünlumsuz etkilenmiş ve kahve üretimi önemli boyutta gerilemiştir. Ülkede kahve genellikle küçük üreticiler tarafından üretilmekle birlikte, sektörde önemli sayıda büyük işletmeler de bulunmaktadır. Hükümet çiftçileri kredilendirmek amacıyla kahve geliştirme fonuna kaynak aktarmaya devam etmektedir.

Kenya dahili talebi karşılayabilecek seviyede şeker üretimi ve rafinasyon kapasitesine sahip bulunmamaktadır, bu sebeple iç talep ithalatı gerekli kılmaktadır. Yerli üretimi korumak için sert ticari önlemler alınmaktadır. Doğı ve Güney Afrika Ortak pazarının (Comesa) Kenya'ya şeker satışları kotaya tabi bulunmaktadır.

İmalat Sanayisi

Kenya, 1 Temmuz 2010 tarihinde aralarında Gümrük Birliğine giden Tanzanya, Uganda, Ruanda ve Burundi'nin de üyesi olduğı Doğı Afrika Topluluğı'nun ekonomik olarak en çok gelişmiş ve sanayileşmiş ülkesidir. 1 Temmuz 2010 tarihi itibarıyla ortak gümrük tarifesine geçilmiş olup, üye ülkeler arasında malların serbest dolaşımı başlamıştır. Kenya aynı zamanda Doğı ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA) üyesi olup, COMESA üyesi ülkelerle tercihli ticaret rejimlerinden faydalanmaktadır.

2011 yılında GSYİH'nın %16'sını teşkil eden sanayi sektörünün (inşaat ve enerji sektörü dahil) 2011-2015 döneminde %5 oranında büyümesi öngörülmektedir. Kenya Doğı Afrika'nın idare ve dağıtım merkezi olarak hem yerel piyasasına hem de Doğı Afrika pazarına üretim yapmaktadır. Kenya'nın uluslararası şirketlerce Doğı Afrika'nın merkezi olarak görülmesi Kenya'nın üretim yapısını şekillendiren en temel unsurdur.

ektör bağımsızlıktan sonra ithal ikamesine dayalı olarak işlenmiş gıda, içecek, tütün, tekstil, petrol ürünleri, elektrikli aletler ve makine, kağıt ve baskı, şeker ve şekerleme alanında gelişme göstermiştir. Sanayileşme

politikası 1980'lerin sonundan itibaren ithal ikamesinden ihracata dayalı sanayileşmeye kaymıştır. Mısır ve şeker sanayisinde halen önemli koruma sağlayan tarifede, diğer sanayi ürünleri itibarıyla indirimde gidilmiştir. Ülkede resmi olmayan sektör içinde küçük ölçekli imalat önemli yer tutmaktadır. Küçük ölçekli imalat ev eşyaları, motorlu araç parçaları ile zirai alet yapımında yoğunlaşmakta ve hızla büyümektedir.

İmalat sanayindeki büyüme; taşımacılık altyapısındaki olumsuzluk, pahalı elektrik maliyeti ve kötü yönetim neticesinde 1990'lı yıllarda yavaşlama göstermiştir. 2000'li yıllarda ihracattaki talep artışı ile birlikte imalat sanayi reel olarak büyümeye başlamıştır. Kenya cam, inşaat malzemeleri, tekstil ve giyim sanayilerinde dikkat çekici mühendislik alt yapısına sahiptir.

Son yıllarda hazır giyim ihracatındaki artış Kenya'nın ABD tarafından AGOA (African Growth and Opportunity Act) listesine dahil edilmesinden kaynaklanmaktadır. Hazır giyim endüstrisindeki firmaların çoğu yabancı sermayeli olup, İhracat İşleme Bölgelerinde (EPZ) yer almaktadır. 2004 yılında AGOA'nın süresinin 2015 yılına kadar uzatılmış olması ve Kenya'nın tekstil hammaddesini AGOA'dan yararlanan ülkelere tedarikine imkan tanınması ihracatı daha da arttırmıştır. Ancak sektör Çin ve Uzakdoğu Asya ülkeleri rekabetiyle karşı karşıyadır.

Kenya meşrubat sanayi açısından, Güney Afrika ve Nijerya'dan sonra Afrika'daki en önemli pazar olarak görülmektedir. Halen iç piyasadaki meşrubat sanayisinde en büyük şirket olan Coca-Cola gelecek beş yıl içinde Kenya'da önemli miktarda yatırım planlamaktadır.

Son yıllarda, bölgede Japon otomobilleri ile rekabet edebilmek amacıyla, Çin otomobil üreticileri üretimlerini Kenya'ya çevirmiş bulunmaktadır. Çinliler bu amaçla Kenya'da yol yapımı ve enerji alanlarında birçok yatırım yapmaktadırlar.

Madencilik

Madencilik ve taşocakçılığı GSYİH'nın yaklaşık %0,5'ini oluşturmaktadır. En önemli üretim Magadi Gölündeki soda üretim faaliyetidir. Magadi Soda şirketi İngiliz Brunner Mond Grup bünyesinde olup, Afrika'daki en büyük soda üreticisi ve ihracatçısı konumundadır. Magadi Soda cam sanayi hammaddesi olarak yüksek oranlı saflaştırılmış soda üretim tesisi kurmayı planlamaktadır.

Müteahhitlik Hizmetleri

Kenya'ya yatırım yapan firmalarımız, 125 milyonluk Doğu Afrika Topluluğu (EAC) ve 406 milyonluk COMESA pazarına ihracat yapma imkanına sahip olacaklardır. Müteahhitlik hizmetleri alanında, ülkenin bilhassa kuzey bölgelerinin kuraklık tehdidi ile karşı karşıya bulunması, sulama, direnaj ve kanal inşaatları alanlarında yüklenici firmalarımıza iş olanakları sunmaktadır.

Kenya ekonomisinin altyapı ve üstyapı projeleri için dış kredilere ve yardımlara bağlı olması müteahhitlik ve müşavirlik firmalarımızın dış finansman imkanları ile birlikte gelmesini gerektirmektedir. Kenya hükümeti tarafından yaratılacak gelir veya dış finansman temininin sağlanması durumunda birçok altyapı ve üstyapı projelerine girilebilir. Yollar, köprüler, petrol rafinerisi, toplu sosyal konutlar vs. gibi bir çok yatırım imkanı bulunmaktadır. Özellikle Kuzey Koridoru denen projeler grubunda bir çok müteahhitlik ve müşavirlik imkanı bulunmaktadır.

Teknik Müşavirlik Sektörü

Kenya Sahraaltı Afrika'nın 5. büyük ekonomisine sahip olup, Doğu ve Orta Afrika'ya açılan kapı konumundadır. Hem COMESA'ya hem de Doğu Afrika Topluluğu'na (EAC) üye olması sebebiyle, Kenya'da yatırım ve ticaret yapacak işadamlarımız toplam 531 milyonluk bölgesel bir pazara da giriş imkanını elde edebileceklerdir.

Kenya ekonomisinin küresel mali kriz ile yüksek enerji ve gıda fiyatlarından olumsuz etkilendiği görülmektedir. Kenya'nın çay, kahve ve kesme çiçek gibi önemli ihrac ürünlerinden elde ettiği gelirin yanında turizm geliri de küresel mali kriz nedeniyle azalmış; diğer taraftan, 2007 yılı sonundaki Devlet Başkanlığı seçimlerinden sonra ülke genelinde karşılaşılan şiddet olayları nedeniyle özellikle tarımsal üretim zarar görmüş, evleri yakılıp yıkılan yüz binlerce insan mülteci durumuna düşmüştür.

Küresel krizin etkisini yitirmesiyle, Kenya'nın gelirlerinde ve alım gücünde artış olacağı; bu ülkeye olan ihracatımızın ve yatırımlarımızın artacağı düşünülmektedir.

İki ülke arasında iktisadi ve ticari alandaki yasal alt yapının (KEK Protokolü, STA, Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması vs.) tamamlanması ile ticaret hacminin ve yatırımların daha üst seviyelere çıkacağı değerlendirilmektedir.

Bu çerçevede, Kenya ve Doğu Afrika bölgesi alt yapı ve konut ihtiyacı dikkate alındığında, müteahhitlik ve teknik müşavirlik sektörümüz için potansiyel arz ettiği görülmektedir.

Lojistik Sektörü

Malların ve hizmetlerin kolay ve hızlı dolaşımı, nakliyesi için kara ve demir yollarına ihtiyaç bulunmaktadır. Kenya, Doğu ve Orta Afrika'ya açılan kapı konumunda olup, stratejik öneme haiz Mombasa limanı Kenya'dadır. Bu bağlamda, Etiyopya, Güney Sudan, Uganda, Ruanda, Brundi, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin doğusu ve Tanzanya'nın kuzeyi ticarete Mombasa limanına bağımlıdır. Bu itibarla, bölgede malların nakliyesinde lojistik firmalarımız için büyük potansiyel bulunmaktadır.

Diğer taraftan, özelde Kenya ve genelde bölge ülkelerinin alt ve üst yapı ihtiyaçlarının karşılanması bakımından müteahhitlik sektörü önem arz etmekte olup, söz konusu sektörün makine ekipman ve inşaat malzemeleri ihtiyacı ülkemizden karşılanabilir.

İnşaat

Kenya'da inşaat sektöründe küresel mali krize rağmen son yıllarda altyapı projelerinin başlatılması ile konut sektörüne artan talep reel olarak büyümektedir. Orta vadede büyümenin daha da artacağı tahmin edilmektedir. Vizyon 2030 hedeflerine ulaşılması doğrultusunda, yazlık konaklama bölgeleri, serbest ticaret limanı, ihtisas sanayi bölgeleri, toptan-perakende satış merkezleri ve iş dünyasının dışarıdan temin ihtiyacını karşılayacak show amaçlı parklar ile bunların yol ve enerji bağlantıları inşa edilmesi planlanmaktadır.

Kenya'da özellikle son yıllarda inşaatlarda görülen artış hız kesmeden devam etmektedir. Kenya ekonomisi altyapı projeleri için dış kredilere ve yardımlara bağımlıdır. Bu itibarla, müteahhitlik ve müşavirlik firmalarımız için yeni yolların yapımı, mevcut yolların iyileştirilmesi, köprü yapımı, toplu sosyal konutların inşası, tarım alanlarında sulama kanalları, baraj yapımı gibi birçok alanda yatırım imkanları bulunmaktadır.

Kenya'da alt yapıya sahip, gelişmiş bir inşaat sanayi mevcuttur. Bununla beraber, kaliteli mühendislik, inşaat ve mimari tasarım hizmetlerine ulaşmak da mümkündür. Yolların ve köprülerin durumlarının iyileştirilmesi ve yeniden inşa edilmelerine ilişkin çeşitli destek fonları ve programlar yürürlüktedir. Nüfusun artışı ile düşük

maliyetli prefabrik bina, mesken, ticaret merkezleri ve sınai yapıların inşasında da yatırım imkanları olduğu bilinmektedir. Ayrıca, gecekonduların durumlarının iyileştirilmesi, düşük ve orta gelirli kesimin bütçesine uygun evler yapılması, inşaat malzemelerinin imal edilmesi alanlarında da yatırım fırsatları bulunmaktadır.

Ülkenin önemli tarımsal ve sanayi bölgelerine hizmet eden kırsal, tali yolların inşası ve mevcut olanların iyileştirilmesi, istihdam ve kalkınmanın desteklenmesi bakımından önem arz etmektedir.

Kenya'nın kuzey komşuları Sudan ve Etiyopya ile ulaşım, nakliye bağlantılarının geliştirilmesi gündemdedir. Bu sayede, bu ülkelere Kenya ürünlerinin pazarlanabilmesi mümkündür. Havaalanlarının iyileştirilmesi, Lamu'da yeni bir liman yapılması, Kenya-Uganda petrol boru hattının uzatılması, rüzgar/güneş enerjisi tesisleri ile petrol dağıtım, depolama ve işleme tesislerinin inşası da gündemde olan diğer projelerdir.

Turizm

Turizm Kenya ekonomisi için hayati bir sektördür. Restoran ve otel faaliyetleri GSYİH'nın yaklaşık %10'unu oluşturmaktadır. Ancak, turizmin katkısı bundan çok daha fazla olup, özellikle taşımacılık sektörü olmak üzere birkaç sektör üzerinde etkisi bulunmaktadır.

Turizm sektöründe Kenya için AB pazarı en hızlı büyüyen pazar olmuş ve yaklaşık %48 oranında yıllık artış sağlamıştır. ABD pazarında artış ise yıllık yaklaşık %32 olarak görülmüştür. Asya pazarı da yıllık yaklaşık %15 artış göstermiştir.

Ulaştırma ve Telekomünikasyon Altyapısı

Ulaştırma

Ülke genelinde karayolu ulaşımı ağırlıktadır. Demiryolu ulaşımı yetersizdir. Ticaretin libere edilmesi çalışmaları çerçevesinde motorlu taşıt sayısındaki artış, karayollarını daha da ön plana çıkarmıştır. Kenya, ülkenin büyük bir bölümünü birbirine bağlayan 64.000 km'lik karayolu ağına sahiptir. Ancak, bu yolların sadece 9.000 km'lik kısmı asfaltlanmıştır.

Kibaki hükümeti ve hibede bulunan devletler tarafından ülkenin kalkınma stratejisinin önemli bir parçası olarak yol altyapısının onarılmasına öncelik verilmiştir. Nairobi'den Mombaza'ya ve Uganda sınırından Malaba'ya kadar uzanan Kuzey Koridoru, Kenya'nın en önemli ticaret rotası ve bölgedeki diğer ülkeler için hayati bir giriş noktasıdır.

Nairobi yoluyla Mombasa'dan Uganda sınırına kadar uzanan Kenya'nın tek hatlı demiryolu sistemi Kenya Demiryolu Şirketi (KRC) tarafından yönetilmektedir. Anılan demiryoluna yeterince yatırım yapılamamış, demiryolu sisteminin yeniden canlandırılması için, Kenya ve Uganda Rift Valley Railways (RVR) adlı özel şirkete yönetimi 1 Kasım 2006'dan geçerli olmak üzere 25 yıl süreyle vermiştir. Söz konusu firma 300 milyon \$'lık yatırım yapma taahhüdü vermiştir. Demiryolu ulaşımı 1.920 km'lik bir şebekeye sahip olup, Mombasa'dan Nairobi'ye kadar uzanmaktadır.

Kenya'da üç adet uluslararası havaalanı mevcuttur. Bunlar, Nairobi's Jomo Kenyatta International Airport (JKIA), Mombasa's Moi International Airport (MIA) ve Eldoret International Airport'tur. Havaalanlarının geliştirilmesi için çalışmalar bulunmaktadır. Söz konusu iyileştirmenin amacı, turizmi ve ticareti geliştirme ve Amerikan havaalanları ile doğrudan uçuşa imkan vermektir.

Toplam yükün %12,6'sı limanlardan yüklenmekte olduğu ülkede en önemli liman doğudaki Mumbasa kentidir. Limanlarda yükleme gecikmeleri görülebilmektedir.

İletişim

Kenya'da sabit telefon hatları TK (Telekom Kenya) oldukça küçük ve verimsiz durumda olup uzun yıllar maliyet açısından verim sorunu yaşamıştır. Takriben 280,000 civarında sabit telefon hattı bulunmaktadır. TK'nin hisselerinin %26'sının özelleştirilmesi kararı neticesinde IFC ve Dünya Bankası özelleştirme birimlerinin katkısı ile 2007 yılında başlatılan özelleştirme faaliyetleri sürmektedir.

Mobil telefon hatları ise sabit telefon altyapısına göre çok daha hızlı bir büyüme süreci içindedir. Kenya'da lider mobil hat şirketi Safarikom oldukça karlı bir işletme konumunda olup, kamu için de iyi bir gelir kaynağı konumuna ulaşmıştır.

İnternet hatları oldukça yavaş işlemekte ve sıkça kesinti yaşanmaktadır.

Enerji

Kenya'nın ekonomik gelişimi üzerindeki en büyük engellerden biri elektrik arzındaki yetersizliktir. Halihazırda elektrik, ağırlıklı olarak hidroelektrik santrallerinden elde edilmektedir. Özellikle kurak dönemlerde hidroelektrik üretimi için yeterli derecede yağış alınamaması petrol bazlı elektrik üretimine yönelmesine yol açarak elektriği girdi olarak kullanan tüm sektörleri fiyat artışından ötürü olumsuz yönde etkilemektedir.

Kenya'da enerji tüketimi yıllık yaklaşık %7 civarında artış göstermekte ve üretim de bu artışa paralel seyretmektedir. Kenya'da elektrik üretim sektörü oldukça verimsiz olup, sadece güç iletimindeki kayıplar %18 oranına ulaşmaktadır.

2011 yılında hidroelektrik üretimi 3.183 m. kwh, termal elektrik üretimi 2.959 m. kwh, jeotermal üretim 1.444 m. kwh olmak üzere toplam üretim 7.586 m. kwh olmuştur. Önümüzdeki beş yıllık yeni kapasite artışına jeotermal ve rüzgar enerjisinin öncülük etmesi beklenmektedir. 1,1 milyar dolarlık bir yatırımla Olkaria tesislerindeki jeotermal kapasitenin 280 mw artırılması planlanmakta olup, çalışmanın 2012 yılı Mart ayında başlaması ve 2013 yılı ortalarında tamamlanması öngörülmektedir. Öte yandan General Electric 300 milyon yatırım ile Ngong'da 150 mw'lık bir rüzgar enerji tesisi kurmayı planlamaktadır. Yerel ve yabancı yatırımcılarca ortaklaşa üstlenilen 850 milyon dolar değerindeki 300 mw. Turkana Gölü rüzgar enerjisi tesislerinin yatırım hazırlık çalışmaları devam etmekte olup, 2012 yılı Nisan ayı içerisinde Kenya'daki ana elektrik dağıtıcısı Kenya Power ile anlaşma sağlanması beklenmektedir. Afrika Kalkınma Bankasının en az 800 milyon dolara mal olması beklenen Menengai'deki 400 mw.'lik jeotermal tesisleri için 120 milyon dolarlık krediyi 2011 yılı Aralık ayında onaylaması sözkonusu projenin de ilerlemesini sağlamaktadır. Elektrik arzını artırmaya yönelik projeler uzun vadede Kenya ekonomisini oldukça olumlu etkileme potansiyeline sahiptir.

Kenya'da henüz hidrokarbon (petrol) kaynakları yoktur ve ihtiyacın tamamı ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Kenya petrol rafinerisi Mombasa'da bulunmakta ve %50'si kamu payı ve kalan %50'si de önemli petrol şirketinin iştirakleri ile faaliyetini sürdürmektedir. Buradan temin edilen akaryakıt ülke ihtiyacının yaklaşık %60'ını karşılamaktadır.

Enerji ihtiyacının karşılanmasında jeotermal güç üretimi yönünde artış eğilimi görülmektedir. Kenya'da güç tüketim ihtiyacının bir bölümü Etiyopya'dan ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Kenya, Etiyopya ile 300 mw'lik bir kapasitenin Kwh 0,07 Kenya Şilinine satın alınması anlaşmasını imzalamıştır. Sözkonusu elektriğin ithal edilmesini sağlamak için 1,000 km. uzunluğunda ve 1,2 milyar dolara mal olması beklenen bir yüksek-voltaj

bağlantı sisteminin kurulması planlanmaktadır. Proje aracılığıyla 2016 yılından itibaren Etiyopya'dan elektrik ithalatının yapılabilmesi öngörülmektedir.

Bankacılık

Kenya'nın bankacılık sistemi 1990'larda takipteki alacaklardaki artış ve devlet kontrolü ile zayıflamış, IMF destekli mali reforma gidilmiştir. En önemli dört bankadan ikisi Barclays ve Standard Chartered yabancı bankaların şubeleri olup, karlılık oranları oldukça yüksektir. Diğer önemli iki banka ise devlet bankası olan Kenya Ticaret Bankası (KCB) ve Kenya Ulusal Bankası (NBK)'dir. İki devlet bankası da yeniden yapılandırma içerisinde. KCB kısmi olarak özelleştirilmiştir.

Özel sektöre borç vermede bir temayül görülmekle birlikte, bankaların risk algılaması ve aracılık marjları yüksektir. Verilen kredilerin ¼ ünü geri alınamayan krediler oluşturmaktadır. Bu yüksek oran bankacılık için temel bir risk oluşturmaktadır. Takipteki alacakların toplam kredilere oranındaki düşme bazı takipteki alacakların silinmesi ve sistemdeki iyileşmeden kaynaklanmaktadır. Yüksek olan takipteki alacakları nedeniyle kamu bankalarının yeniden yapılandırılması için Hazine içinde bir birim ihdas edilmiştir.

Yakında gerçekleşmesi beklenmemekle birlikte, hükümet ticari bankacılıktan çekilmek istemektedir. Ayrıca, etkinlik ve rekabetin artırılması, gözetimin geliştirilmesi için bir dizi mali sektör reformu planlanmaktadır.

Menkul kıymetler borsası hükümetin özelleştirmede ağırlık verdiği araçlardan biridir. Nairobi Menkul Kıymetler Borsası (The Nairobi Stock Exchange - NSE) tamamen kendi ayakları üzerinde durmaya başlamış ve günümüzde işlem hacmi ve sermaye birikimi ile Doğu Afrika'nın en büyük Menkul Kıymetler Borsası haline gelmiştir.

Finansal Hizmetler

Menkul kıymetler borsası hükümetin özelleştirmede ağırlık verdiği araçlardan biridir. Nairobi Menkul Kıymetler Borsası (The Nairobi Stock Exchange - NSE) Eylül 2006'da tamamen kendi ayakları üzerinde durmaya başlamış ve günümüzde Doğu Afrika'nın en büyük Menkul Kıymetler Borsası haline gelmiştir.

Diğer Hizmetler

Sağlık

1990'lı yıllarda, hükümetin sağlık sektörüne tahsis ettiği kaynaklardaki azalma neticesinde özel sektör yatırımları artmıştır. Nüfusun büyük çoğunluğunun özel sağlık harcamalarını karşılayamayacak kadar fakir olmasına rağmen, özel sektörün yatırımları devam etmektedir.

Kenya'nın sağlık sektörü de uzun vadeli bütünsel kalkınma programı "Kenya Vizyonu 2030" programı ile yönlendirilmektedir. Bu program içinde hayat standardının iyileştirilmesi ve sağlık ile ilgili konular da önemli hedefler ve reformlar içermekte ve MDG (Millenium Development Goals) ile de örtüşmektedir. Buna göre sağlık alanında adaletli ve imkanlar ölçüsünde maliyetleri karşılanabilecek en kaliteli sağlık sistemi yerleştirilmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla, sağlık sisteminin altyapısının yeniden canlandırılması, sağlık hizmetlerinin halka ulaştırılması ve hizmet bedeli ödeme finansman araçlarının daha etkin şekilde geliştirilmesine yönelik projeler yürütülmektedir.

Stratejik olarak da merkezîyetçi olmayan bir sağlık sistemine yönelinmiştir. Bu strateji mali fonların bölgelere kaydırılmasını ve Bakanlığın da daha ziyade politika ve araştırma konularına eğilmesini amaçlamaktadır. Özel sektörün de katkısı ile Kenya bölgesinde de sağlık hizmetleri konusunda tercih edilir bir ihtisas sağlık sistemi

kurmaya yönelmiştir. Bu amaçla ülke sağlık turizmine de yönelmiş olup, özel sektörün de bu alanda ortak yatırımları desteklenmektedir. Ayrıca sağlık sisteminden faydalanabilen kesimin dışında kalmış olanlar için de erişim imkanlarının temin edilmesi programa alınmıştır.

Stratejik amaçlara ulaşabilmek için planlanan reformlar içinde özel sektör yatırımları ile halkın sağlık hizmetlerinin gelişimine yönelik faaliyetlere daha katılımcı olması öngörüldü, Kenya Vizyonu 2030 hedefleri için 5'er yıllık orta vade gelişim reformları uygulanmaktadır.

Pek çok Afrika ülkesinde olduğu gibi Kenya'da da HIV/AIDS ciddi bir problemdir. HIV/AIDS hastaları hastane yataklarının büyük bir bölümünü işgal etmekte olup, ulusal sağlık sisteminin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. HIV/AIDS aynı zamanda ortalama yaşam süresinin de azalmasında önemli bir rol oynamıştır. HIV/AIDS hastalığının yanı sıra, sıtma da ülkede bir numaralı öldürücü hastalık olma özelliğini korumaktadır.

Günümüzde yaygınlaşması kontrol altına alınarak azalmaya başladığı düşünülen AIDS/HIV virüsünün aslında azalmaktan ziyade durgunluk sürecinde olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca tüberküloz da önemli hastalıklar arasında yeniden ortaya çıkmıştır. Ayrıca Rift Vadisi Ateşi ve kolera Kenya'da yaşayan nüfusun sağlığını tehdit etmektedir. Sağlık hizmetlerinden faydalanabilmenin önündeki en büyük engel yoksulluk olarak belirtilmektedir.

Eğitim

Özellikle Mwai Kibaki hükümeti döneminde eğitime ayrılan kaynakların artması, düşen eğitim standartlarında bir artışa neden olmuştur. Ancak, ilk ve orta öğrenim kayıtlı öğrenci sayısı artışıyla birlikte, istenen nitelik ve kalitede eğitim sunulabilmesi ihtiyaç duyulan önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

Kenya'nın eğitim sisteminin kalitesi Afrika ortalamasının çok üzerinde olup, eğitim dili İngilizcedir. Ülkede 11 üniversite ve 4 Teknik okul bulunmaktadır. Özellikle eğitime ayrılan kaynakların artması eğitim standartlarında da artışa neden olmuş, ilköğretim seviyesindeki öğrencilerin sayısı 10 milyonu, üniversite öğrencilerinin sayısı ise 1 milyonu bulmuştur.

Teknik eğitim okullarında ve öğretmen enstitülerinde 50 binin üzerinde öğrenci okumaktadır. Okuryazarlık oranı % 90'lar seviyesine ulaşmıştır. İngilizce konuşabilen, nitelikli iş gücü dünya ortalamasının çok altında ücretlerle istihdam edilmektedir.

2.3. Ekonomik Politika

Sürekli olmayan reformlar ve borç veren ülkelerle kesintili ilişkiler, 1990'lar ve sonrasında ekonomik performansın potansiyelin altında kalmasına neden olmuştur. Yatırım eksikliği ve hızlı çıkar sağlama ve düzensizlik eğilimi fiziksel altyapıyı zayıflatmıştır. İstihdamı yüksek kamu kesimi de hazineyi tüketmiştir. Yoksulluk artmış, kişi başına gelir düşmüş ve HIV/AIDS bir sağlık problemi olarak ortaya çıkmıştır. Nüfusun %56'lık kısmı günde 1 \$'ın altında gelir ile yaşamaktadır.

Hükümet yoksulluğu önleme ve kalkınmayı sağlamak amacıyla köklü reformlara önem vermektedir. IMF ise hükümetin bu amaca yönelik programlarını desteklemek için mali destek sağlamıştır. Söz konusu destek hükümetin inandırıcılığı ve yatırım güvenini olumlu yönde etkilemiştir. Aynı zamanda Dünya Bankası ve AB'den yeni fon girişine imkan sağlamıştır.

Borçların yeniden yapılandırılması konusunda Paris Kulübü ile görüşmelere yol açmıştır. Ancak IMF anlaşması özelleştirme, çıkar sağlama ve rüşvetle mücadele, yapısal reformlar ve hükümetin karşılamaya çalıştığı

performans kriterleri gibi çok sayıda koşulu içermektedir. Borç veren ülkelerin tereddütlerine rağmen, özellikle Dünya Bankası tarafından projelere mali katkı sağlanmasında ilerleme bulunmaktadır.

Yolsuzluğu önleme konusunda hükümetçe bazı yasal düzenlemeler yapılmasına rağmen, sorun devam etmektedir. Fakat gelişmelere bağlı olarak International Transparency (IT) uluslararası yolsuzluklar endeksinde “vahim ve geniş çaplı” ülke kategorisinden çıkararak, “yüksek yolsuzlukların olduğu ülke kategorisinde sınıflandırılmaktadır.

Mali konsolidasyon reform programının temel ögesidir. Vergi tabanının genişletilmesi ve gelir idaresinin vergi toplama kapasitesinin artırılması ile faiz ödemeleri ve ücretler kalemindeki harcamaların azaltılması yoluyla gelirlerin artırılması amaçlanmaktadır. Harcamalar sosyal hizmetlere yönlendirilmektedir.

Özel sektörün işleyişini engelleyen düzenlemelerin gözden geçirilmesi öngörülmüştür. Rekabet yasaları da gözden geçirilecektir. Özel sektör tarafından KDV iadelerindeki gecikme, yetersiz altyapı ve yüksek enerji maliyeti rekabet önünde engel olarak tanımlanmaktadır.

Memur ücretleri harcama kalemi içinde önemli bir yer tutmaktadır. GSYİH'nın yaklaşık %8'ini oluşturmaktadır. Bu harcama kaleminde indirim planlanmaktadır. Reform programında özelleştirme gelirlerinde artış öngörülmektedir. Kenya Havayollarının özelleştirmesini müteakiben süreç yavaşlamış bulunmaktadır.

Para politikaları konusunda kontrol yetkisi ağırlıklı olarak Merkez Bankası'ndadır. Merkez Bankasının amacı kur istikrarını ve düşük enflasyonu sağlamaktır.

2.4. Ekonomik Performans

GSYİH'nin 2018 yılında yılında bir önceki yıla göre % 6,3 oranında artış gösterdiği, 2019 yılında ise % 5,4 oranında bir artışla 97,2 milyar Dolar seviyesine yükselmesi beklenmekle beraber, en önemli ticaret ortağı olan AB ülkelerinde yaşanan ekonomik sıkıntılar ülke ekonomisi için risk faktörü olarak görülmektedir.

Enflasyonun, 2018 yılında yılında yaşanan % 4,7 oranından 2019 yıl sonunda % 6,4 düzeyine yükselmesi beklenmektedir. Zaman zaman istikrarsızlaşan küresel emtia fiyatlarına rağmen, ülkedeki altyapı yatırımlarının sağladığı verimlilik artışı ve hükümetin düzenleyici reformlarının da etkisiyle önümüzdeki yıllarda da enflasyon oranının makul seviyelerde gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Devam eden IMF desteği ve sağlıklı döviz rezervleri Kenya Şilini'nin Amerikan Doları karşısında yüksek oranda düşmesini engellemektedir. Bununla beraber, uygulanmakta olan gevşek para politikası ve ABD seçimleri sonrası dünya döviz piyasalarında yaşanan belirsizlikler nedeniyle Kenya Şilini'nin Amerikan Doları karşısında değer kaybedeceği tahmin edilmektedir.

Çay ve kesme çiçek ihracatından elde edilen gelirin düzenli olarak artacağı ve turizm gelirlerinin geçmiş yılların üzerinde bir artış göstereceği düşünülmektedir. Bununla beraber, Kenya'nın dış borca ve yabancı yatırıma bağımlılığı önümüzdeki yıllarda da devam edecektir. Bu kapsamda, cari açığın 2014-2020 yılları arasında yumuşak bir patika izleyeceği tahmin edilmekle birlikte, mevcut açık sebebiyle ülkenin gerek dış yardımlar, gerekse yabancı yatırımlar yoluyla dış kaynaklara olan bağımlılığının süreceği görülmektedir.

Dışa açık ve dünya standartlarında küçük olan Kenya ekonomisinde turizm, tarım ürünleri ihracatı ve yurtdışında çalışan işçi gelirleri önemli bir yer tuttuğundan, ülke ekonomisi dış şoklara açık bir yapı sergilemektedir. Kenya'daki tüketici pazarının büyümesi, Asya'dan artan talep ve bölgesel entegrasyonun ülke ekonomisini olumlu yönde etkilemesi beklenmekte olup, yabancı kaynakların ülke ekonomisine girişinde

uluslararası gelişmeler ve yerel politikaların önemini koruyacağı düşünülmektedir. Uzun vadede tek bir Afrika Ortak Pazarının kurulmasının ise ülke ekonomisine olumlu katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Ekonomideki Geleceğe Yönelik Beklentiler

Dışa açık ve dünya standartlarında küçük olan Kenya ekonomisinde turizm, tarım ürünleri ihracatı ve yurtdışında çalışan işçi gelirleri önemli bir yer tuttuğundan, ülke ekonomisi dış şoklara açık bir yapı sergilemektedir. Kenya'daki tüketici pazarının büyümesi, Asya'dan artan talep ve bölgesel entegrasyonun ülke ekonomisini olumlu yönde etkilemesi beklenmekte olup, yabancı kaynakların ülke ekonomisine girişinde uluslararası gelişmeler ve yerel politikaların önemini koruyacağı düşünülmektedir. Uzun vadede tek bir Afrika Ortak Pazarının kurulmasının ise ülke ekonomisine olumlu katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

3. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

3.1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü

Yabancı Yatırımı Koruma Yasasına göre yabancı yatırımcı kar transferi yapmakta serbesttir. Döviz işlemleri ticari bankalar ve döviz bürolarında yapılabilmektedir. Yerel ve yabancı yatırımcılar döviz alıp satmakta serbesttir. Kenya 1993 yılından beri dalgalı döviz kuru uygulamaktadır.

Kurumlar vergisi %30'dur. Yerleşik olmayan firmaların şubeleri için ise %37.5 oranında uygulanmaktadır. Vergilendirilebilir gelir Kenya'da sağlanan gelir olarak tanımlanmaktadır. Kenya'da üretilen mallar ve ithal mallar KDV'ye tabidir. Standart oran %16'dır. Yabancılar için çalışma müssadesi alınması gerekmektedir. Hükümetin ihracatı teşvik programlarında yerli ve yabancı mal ayırımı yapılmamaktadır. Kenya'da iflas yasası bulunmamaktadır.

Yeni yatırım yasasında yatırımcıların işlemlerinin tek bir yerde yapılacağı "one-stop office" uygulamasına yer verilmektedir. Bu uygulama Yatırımları Teşvik Merkezince (Investment Promotion Center -IPC) gerçekleştirilecektir. Devlet tekelinin olduğu haberleşme, enerji ve liman hizmetleri, enerji üretimi ile medya yabancı sermayeye kısıtlamalar uygulanan alanlardır. Genel ve hayat sigortası şirketleri için asgari sermaye 1,3-2 milyon \$'dır.

Kenya, üye ülkelerdeki ticari olmayan riski garanti eden Dünya Bankası'na bağlı Çoktarafli Yatırım Garanti Ajansı üyesidir. Ticari anlaşmazlıklar konusunda ülke Dünya Bankası himayesindeki konvansiyonu (Convention on the Settlement of Investment Disputes Between states and Nationals of Other States - ICSID) imzalamıştır.

İmalat ve otel sektöründe bina ve sermaye olan makinaların maliyeti vergiden düşülebilmektedir. Yeni yatırımlar ve yatırımların genişletilmesi amacıyla kullanılan sermaye mallarına KDV muafiyeti uygulanabilmektedir. İhracata yönelik girdiler ithal vergisinden muafittir.

İhracata Yönelik Üretim Bölgelerinde işletmelere teşvikler sağlanmıştır. Bu teşvikler 10 yıllık vergi muafiyeti, akabinde 10 yıl tek vergi oranı üzerinden (%25) vergiye tabi olmak, ilk on yılda yerleşik olmayanlara ödenecek kar paylarından ve diğer ödemelerde vergi muafiyeti, makina ve hammaddeler için gümrük vergisi muafiyeti, yönetim ve teknik düzenlemelerde herhangi bir kısıtlama getirmeme, damga vergisi ve KDV muafiyeti, aramalı girdilerinde sınırlamaya gitmeme, belli başlı sanayi düzenlemelerinden ve lisans uygulamasından muafiyettir.

Ülkede İş Kurma Mevzuatı

Yabancı Yatırım Mevzuatı

Kenya, jeo-stratejik konumu itibariyle çok önemli bir ülke olup, bu konumu nedeniyle yatırımcılar için doğal bir cazibe merkezidir. Bu bağlamda, Doğu Afrika Bölgesine açılan kapı olup, bu bölgenin finans, iletişim ve ulaşım merkezidir. Birçok uluslararası şirket kendilerine bölgesel merkez olarak Kenya'yı seçmişlerdir. Kenya'da çok sayıda yabancı yatırımcıdan oluşan sağlam bir özel sektör mevcuttur.

Bu itibarla, Kenya'ya yatırım yapan işadamları, 2000 yılında Kenya, Tanzanya ve Uganda tarafından kurulan ve 110 milyon tüketiciye sahip Doğu Afrika Birliği Pazarına ve 400 milyon tüketiciye sahip Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarına (COMESA) giriş imkanına sahip olmaktadır.

Kenya, bağımsızlığını kazandığı zamandan (1963) beri, serbest pazar prensiplerine sadık kalmış, çevre ülkelerde yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik krizlere rağmen bölgesinde bir istikrar unsuru olmuştur. 1990'lardan beri yatırım ortamının iyileştirilmesi, üretimin ve ihracatın artırılması amacıyla aşağıda belirtilen önlemler alınmıştır.

- Döviz ve fiyat kontrollerinin kaldırılması,
- Kenya Şilini'nin konvertibl olması,
- Ulusal güvenlik, sağlık ve çevrenin korunmasıyla doğrudan alakalı ürünler dışında ithal lisansı uygulaması sona erdirilmemiş olması,
- Sermaye piyasaları yabancı iştirakçilere açılması,
- Yatırım ve Sermaye teşvikleri getirilmesi,
- Gümrük ve Katma Değer Vergisi İadesi sisteminin getirilmesi,
- İhracat İşleme Bölgeleri (İhracata Yönelik Üretim Bölgeleri) kurulması,
- Çeşitli ülkeler ile Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmalarının yapılması.

Kenya, Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) kurulduğundan beri (Ocak 1995) üyedir. Diğer taraftan, Avrupa Birliği, ABD pazarlarına tercihli giriş imkanına sahiptir. Bu meyanda, AB'nin Afrika, Karayip ve Pasifik Ülkeleriyle imzaladığı Ortaklık Anlaşmalarına Kenya'da dahil olup; tüm sınai ürünler ile sığır eti, süt ve sütlü ürünler, tahıllar, taze ve işlenmiş meyve sebze gibi tarımsal ürünler, Kenya'dan AB pazarına girişte gümrük vergisi indirimi ve kota muafiyeti gibi tercihli ticaret imkanlarından faydalanmaktadır.

Diğer taraftan, Kenya, AGOA (Africa Growth and Opportunity Act) kapsamında tekstil, dokuma, geleneksel el sanatları ürünlerini ABD pazarına gümrük vergisiz olarak ihraç edebilmektedir.

Bunların dışında, Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GTS) kapsamında, Kenya'nın çok sayıda sanayi ürünü ABD, Japonya, Kanada, Yeni Zelanda, Avustralya, İsviçre, İsveç, Norveç, Finlandiya, Avusturya gibi gelişmiş ülke pazarlarına tercihli olarak giriş yapabilmekte ve 3000'den fazla ürüne miktar sınırlanması uygulanmamaktadır.

2005 Ocak ayında yürürlüğe giren Yatırımların Korunmasına İlişkin Kanun'a göre; Kenya Hükümeti, yatırımların kolaylaştırılması ve teşviki amacıyla, iş kurmak için gerekli izinlerin alınmasında yatırımcılara her

türlü kolaylığı sağlayacak olup, bu itibarla, iş kurmak için çeşitli mercilerden alınması gereken izin sayının azaltılması ve sürecin basitleştirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Yatırım ve ticaretin gelişmesinin önündeki engeller kaldırılarak ekonomi liberalleştirilmiş, döviz kontrolleri, ithalat ihracat izinleri ve para transferine uygulanan kısıtlamalara son verilmiştir. Hükümetin öncelikleri yatırımların ve ticaretin canlandırılması, yolsuzlukla mücadele, altyapı yatırımı, eğitim ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi şeklindedir.

Kenya, yerleşmek ve yatırım yapmak için başta muhteşem havası ve doğası olmak üzere birçok avantaj sunmaktadır. Dünyanın 8. harikası olarak nitelendirilen Maasai Mara ve Tsavo Ulusal parkları ile başta Mombasa olmak üzere Doğu sahilleri gelişmiş otel ve konaklama imkanlarıyla her yıl binlerce ziyaretçiyi ağırlamaktadır.

Kenya’da ikamet edecek yabancılar, modern alışveriş merkezlerinden, lokantalardan, kaliteli hastanelerden ve diş tedavi merkezlerinden yararlanabilirler. Özellikle, başkent Nairobi’de, yeni ve nitelikli konut imkanı bulunmakta olup, evler kaliteli ve güvenilirdir.

Yatırımların Korunmasına İlişkin Kanun’a göre; yabancı yatırımcılar ülke dışına kar transferi yapmakta serbesttirler. 1993 yılından beri dalgalı döviz kuru sistemi uygulanmakta olup, döviz işlemleri ticari bankalar ve döviz büroları aracılığı ile serbestçe yapılabilmektedir.

1994’de Kenya hükümeti, Kambiyo Kontrol Yasasındaki sınırlamaları kaldırarak, döviz ve kambiyo kontrollerini gevşetmiştir. Bu itibarla, ihracatçıların elde ettikleri döviz gelirlerini Kenya’daki ticari bankalarda tutmalarına, bankaların da kendi nam ve hesaplarına döviz alıp satmalarına müsaade edilmiştir. Yapılan liberalleştirme çalışmaları neticesinde; Kenya vatandaşları, döviz hesabı açabilme, hükümet garantisi aranmaksızın uluslararası piyasalardan kredi kullanma imkanlarına kavuşmuşlar, diğer taraftan, Kenya’daki yabancı yatırımcılar da yerel kredilerden faydalanabilme imkanına sahip olmuşlar, yatırım gelirlerinin ülke dışına transferi üzerindeki sınırlandırmalar kaldırılmıştır.

Kenya’da üretilen ve ülkeye ithal edilen mallar Katma Değer Vergisine (KDV) tabi olup, ortalama KDV oranı % 16’dır. Hükümetin ihracatı teşvik düzenlemelerinde yerli ve yabancı mal ayırımı yapılmamaktadır. Diğer taraftan, yabancılar için çalışma müsaadesi alınması gerekmektedir. Kenya anayasasına göre; telafi ödemesi (tazminat) ödemesi yapılmadan özel mülk kamulaştırılmaz. Kenya, üye ülkelerdeki ticari olmayan riskleri garanti eden ve Dünya Bankasına bağlı olarak faaliyet gösteren Çok taraflı Yatırım Garanti Ajansına üyedir.

İhracata Yönelik Üretim Bölgelerinde (Export Processing Zones – EPS) faaliyet gösteren işletmelere; 10 yıllık vergi muafiyeti, bu sürenin bitiminde 10 yıl boyunca sabit oran (%25) üzerinden vergiye tabi olmak, damga vergisi ve KDV muafiyeti, ara malı girdilerinde sınırlamaya gitmeme, belli başlı sanayi düzenlemelerinden ve lisans uygulamasından muafiyet tanınması gibi yatırım teşvikleri sağlanmaktadır.

Söz konusu teşviklerin yanı sıra AGOA (Africa Growth and Opportunity Act) kapsamında tekstil, dokuma, geleneksel el sanatları ürünlerini ABD pazarına gümrük vergisiz olarak ihraç edebilme imkanı nedeniyle, bu bölgelerdeki yatırımcı sayısında artış sağlanmıştır.

4. DIŞ TİCARET

Kenya'nın dış ticareti hızlı bir büyüme süreci yaşamaktadır. 2018 yılı itibariyle ihracat 6 milyar doları aşmışken ithalat ise 17,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 1: Kenya'nın Dış Ticareti (Milyar Dolar)

Yıllar	2017	2018
İhracat	5.747	6.050
İthalat	16.690	17.377
Hacim	22.437	23.427
Denge	-10.943	-11.326

Kaynak: Trademap

1 Ocak 2005 tarihinden itibaren yeni gümrük birliğinin uygulanmasını müteakip, Kenya'nın EAC ile ticareti önemli oranda artış göstermiştir. EAC üyeleriyle gümrük birliğinin amacı, beş yıl içinde tarife ve tarife dış engellerin kaldırılması ve nihai mallarda %25, ara mamüllerde %10 ve ham maddelerde sıfır olmak üzere üç aşamalı Ortak Gümrük Tarifinin (CET) konmasıdır.

Kenya Tanzanya ve Uganda'ya ait malların gümrüksüz olarak ülkelerine girmesini kabul etmesine rağmen, bazı Kenya menşeli ürünler Uganda'da %10, Tanzanya'da ise %2-20 arasında gümrük vergisine tabi tutulmaktadır. Bu asimetrinin nedeni iki ülkedeki daha az gelişmiş sanayinin korunmasıdır. EAC bir serbest ticaret bölgesidir. Serbest ticaret bölgesi entegrasyonun ilk aşamasıdır.

4.1. Kenya'nın İhracatı

Kenya'nın ihraç malları nispeten çeşitlilik arz etmekle birlikte, çay ve kesme çiçek en önemli ihraç kalemlerindedir. 2018 yılındaki toplam ihracatının % 22,7'si çay ihracatından oluşmaktadır. Diğer önemli ihraç malları ise işlenmiş petrol ürünleri, titanyum cevheri, kahve, hazır giyim, demir ve çelik, soda külü, balık ve tütün mamülleridir.

Tablo 2: Kenya'nın İhraç Ettiği Başlıca Ürünler (\$ 1.000)

GTİP	ÜRÜNLER	2016	2017	2018
0902	Çay	1.229.106	1.424.429	1.370.491
0603	Buket yapmaya elverişli veya süs amacına uygun kesme çiçek ve çiçek tomurcukları	509.565	540.895	575.045
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	419.050	349.019	379.950
0901	Kahve, kahve kabuk ve kapçıkları, içinde herhangi bir oranda kahve bulunup kahve yerine kullanılan ürünler	212.617	229.742	231.784
2614	Titanyum cevherleri ve konsantreleri	108.906	133.452	151.665
0804	Hurma, incir, ananas, avokado ve guava armudu, mango ve mangost (taze/kurutulmuş)	82.091	95.678	139.010

3004	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	130.935	111.757	119.471
6203	Erkekler ve erkek çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, pantolon, tulum ve şort (yüzme kıyafeti hariç)	79.967	81.163	93.498
0802	Diğer kabuklu meyveler (taze/kurutulmuş) (kabuğu çıkarılmış/soyulmuş)	58.684	76.210	87.805
7210	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde mamulleri, genişliği 600 mm veya daha fazla olanlar (kaplanmış olanlar)	83.506	79.315	86.984
2402	Tütün/tütün yerine geçen maddelerden purolar, sigarillolar ve sigaralar	86.417	91.057	83.753
0709	Diğer sebzeler (taze/soğutulmuş)	58.714	53.860	78.501
6204	Kadınlar ve kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, elbise, etek, pantolon etek, vb.(yüzme kıyafetleri hariç)	91.360	64.870	68.159
2836	Karbonat; peroksikarbonat; amonyum karbomat içeren ticari amonyum karbonat	55.301	71.045	68.121

Uganda, Pakistan, ABD, Hollanda, İngiltere, Birleşik Arap Emirlikleri, Tanzanya ve Mısır, Kenya'nın en çok ihracat yaptığı ülkelerdir. Son on yılda ihracat içerisinde Afrika'nın payının artması Doğu ve Güney Afrika Ülkeleri Ortak Pazarı (Comesa) ve Doğu Afrika Topluluğu'nun (EAC) üyeleri (Kenya, Uganda, Tanzanya, Ruanda, Burundi) arasında ticaretin arttığını göstermektedir. Tanzanya ve Uganda'nın da üyesi olduğu EAC en çok ihracat yapılan bögedir.

Tablo 3: Başlıca Ülkeler İtibarı ile İhracatı (\$ 1.000)

Sıra	Ülkeler	2016	2017	2018
1	Uganda	612.721	597.930	610.807
2	Pakistan	396.772	619.472	586.233
3	ABD	427.399	457.182	467.318
4	Hollanda	428.557	424.582	457.686
5	İngiltere	370.306	372.877	396.749
6	Birleşik Arap Emirlikleri	305.379	255.089	345.583
7	Tanzanya	342.925	275.880	293.696
8	Mısır	203.279	183.864	198.662
9	Ruanda	172.450	165.628	176.126

10	Demokratik Kongo Cumhuriyeti	197.499	182.648	149.818
----	------------------------------	---------	---------	---------

Kaynak: Trade Map

4.2. Kenya'nın İthalatı

Kenya'nın ithalatında işlenmiş petrol ürünleri, binek otomobilleri, palm yağı, ilaçlar, demir-çelik ürünleri, buğday, telefonlar ve pirinç önde gelen ürünlerdir. 2018 yılı ithalatının % 17,8'i işlenmiş petrol ürünlerinden oluşmaktadır.

Tablo 4: Kenya'nın İthal Ettiği Başlıca Ürünler (\$ 1.000)

GTİP	ÜRÜNLER	2016	2017	2018
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	1.931.104	2.521.729	3.088.713
8703	Binek otomobilleri ve esas itibarıyla insan taşımaya üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar (yarış arabaları dahil)	473.514	502.668	553.521
1511	Palm yağı ve fraksiyonları (kimyasal olarak değiştirilmemiş)	475.399	587.617	505.422
3004	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	486.821	434.693	462.017
7208	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde ürünleri (genişlik >= 600 mm) (sıcak haddelenmiş) (kaplanmamış)	242.957	334.772	430.102
1001	Buğday ve mahlut	284.743	410.180	423.523
8517	Telefon cihazları, ses, görüntü veya diğer bilgileri almaya veya vermeye mahsus diğer cihazlar	337.168	312.092	258.272
1006	Pirinç	139.839	259.043	252.635
1701	Kamış/pancar şekeri ve kimyaca saf sakkaroz (katı halde)	199.954	575.281	199.851
8704	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	201.018	173.191	193.890

Kaynak: Trade Map

Kenya'nın ithalatında ilk üç sırada Çin, Hindistan ve Suudi Arabistan yer almakta; bu ülkeleri Birleşik Arap Emirlikleri, Japonya ve Güney Afrika Cumhuriyeti izlemektedir.

Tablo 5: Başlıca Ülkeler İtibari ile İthalatı (\$ 1.000)

Sıra	Ülkeler	2016	2017	2018
1	Çin	3.326.482	3.777.573	3.661.017
2	Hindistan	2.025.621	1.648.554	1.828.918
3	Suudi Arabistan	682.659	1.108.501	1.705.026
4	Birleşik Arap Emirlikleri	902.250	1.337.969	1.455.384
5	Japonya	812.195	789.980	985.508
6	Güney Afrika	491.551	598.531	639.087
7	ABD	473.504	556.793	528.038
8	Uganda	189.928	406.722	488.058
9	Almanya	427.301	415.784	460.055

Kaynak: Trade Map

5. TÜRKİYE İLE TİCARET

Türkiye ile Kenya arasında ticaret dengesi ülkemiz lehinedir. İkili ticaretimiz fasıllar itibariyle ele alındığında, ihracatımızın daha çok sanayi ürünlerinden teşekkül ettiğini, ithalatımızın ise, yağlı tohumlar gibi üretiminde geleneksel olarak açık verdiğimiz ve gıda sanayimizin ihtiyaç duyduğu ürün gruplarından oluştuğu görülmektedir. Deri sanayimizin ihtiyacı olan ham postlar ve derilerin yanı sıra, kahve ve kimi minerallerin çok ciddi meblağlarda olmayan miktarlarda bu ülkeden karşılandığı görülmektedir.

Tablo 6: Türkiye'nin Kenya ile Dış Ticareti (\$ 1.000)

Yıl	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
2015	131.264	13.241	118.023	144.505
2016	127.769	13.163	114.606	140.932
2017	152.278	17.114	135.164	169.392
2018	207.789	18.797	188.992	226.586
2018 (1-7)	86.104	12.614	73.490	98.718
2019 (1-7)	127.610	12.167	115.443	139.777

Kaynak:TÜİK *:Ocak-Temmuz

Kenya'ya ihracatımızda başlıca ürünlerin ise yıllar itibarıyla kısmi değişiklik göstermekle beraber işlenmiş petrol ürünleri, demir borular, makarna, elektrikli ısıtıcı ve cihazlar, gübre, hububat mamülleri ve tohum gibi ürünlerden ibarettir.

Tablo 7: Türkiye'nin Kenya'ya İhracatında Başlıca Ürünler (\$ 1.000)

GTİP	ÜRÜNLER	2016	2017	2018
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	397	485	37.922
7303	Dökme demirden ince ve kalın borular, içi boş profiller	0	2	9.551
1902	Makarnalar ve kuskus	7.598	7.827	8.207
8516	Elektrikli su ısıtıcıları, elektrotermik cihazlar, ortam ısıtıcıları, saç ve el kurutucuları, ütüler, rezistanlar	3.252	3.996	7.628
3102	Azotlu mineral veya kimyasal gübreler	19	20.854	6.173
1904	Hububat veya hububat ürünlerinin kabartılması veya kavrulması suretiyle elde edilen gıda mamülleri	0	1.228	5.638
8437	Tohum, hububat, kuru baklagilleri temizleme, tasnif etme ayıklama ve öğütmeye mahsus makina ve cihazlar	4.081	5.899	5.577
9619	Hijyenik havlular ve tamponlar, bebek bezleri ve benzeri hijyenik eşya	7.034	5.188	5.546
5702	Dokunmuş halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer kaplamaları	2.310	2.401	5.514
9999	Tarifenin başka yerinde belirtilmeyen	2.577	5.554	5.287

Kaynak: Trademap

Tablo 8: Türkiye'nin Kenya'dan İthalatında Başlıca Ürünler (\$ 1.000)

GTİP	ÜRÜNLER	2016	2017	2018
0902	Çay	5.338	6.402	5.916
2401	Yaprak tütün ve tütün döküntüleri	479	1.970	4.668
4104	Sığır (buffalo dahil) ve at cinsi hayvanların dabanlanmış veya crust (arakurutmalı) post ve derileri	1.941	2.565	2.592
1209	Ekim amacıyla kullanılan tohum, meyve ve sporlar	2.560	1.119	2.080
0603	Buket yapmaya elverişli veya süs amacına uygun kesme çiçek ve çiçek tomurcukları	1.025	859	800
0804	Hurma, incir, ananas, avokado ve guava armudu, mango ve mangost (taze/kurutulmuş)	13	120	734

0901	Kahve, kahve kabuk ve kapçıkları, içinde herhangi bir oranda kahve bulunup kahve yerine kullanılan ürünler	211	514	605
0602	Diğer canlı bitkiler (kökleri dahil) çelikler, aşı kalem ve gözleri; mantar miselleri	551	751	473
4105	Koyun ve kuzuların dabalınmış veya crust (ara kurutmalı) derileri	29	5	232

Kaynak: Trade Map

6. BURSA İLİNİN KENYA İLE DIŞ TİCARETİ

2018 yılında , Bursa ilinden Kenya'ya 3,3 milyon doların üzerinde ihracat gerçekleştirilirken, Kenya'dan bu sene içerisinde bir ithalat gerçekleşmemiştir.. 2019 yılında ise ihracatımız 6,7 milyon dolar olup,ithalatımız 80 bin dolar olmuştur.

2019 verilerince , Bursa'da Kenya sermayeli firma bulunmamaktadır.

- Uludağ İhracatçı Birlikleri'nin verilerine göre ise Bursa'dan Kenya'ya ihracat yapan firma sayımız 36'dır.

Tablo 9: Bursa ilinin Kenya ile Dış Ticareti (\$)

YIL	İHRACAT	İTHALAT	DENGE	HACİM
2017	1.897.329	203.540	1.693.789	2.100.869
2018	3.374.386	-	3.374.386	3.374.386
2019	6.721.653	80.148	6.641.505	6.801.801

Kaynak: TÜİK

7. İŞADAMLARININ PAZARDA DİKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR

Pasaport ve Vize İşlemleri

Umuma Mahsus Pasaport hamilleri vizeye tabidir. Vizelerini Kenya sınır kapılarında alabilmektedir. Diplomatik, Hizmet ve Hususi Pasaport hamilleri ise, anılan ülkeye yapacakları seyahatlerinde vizeden muaftır.

Resmi Tatiller ve Çalışma Saatleri

Ofis çalışma saatleri 08.00- 17.00 arası olup, 13.00-14.00 arası öğle tatilidir. Bankalar 09.00-15.00 arasında çalışmaktadırlar. Perakende satış yapan dükkanlar 09.00-18.00 arası açıktır.

Aşağıdaki liste resmî tatil günleri göstermektedir. Bu tarihlerde kamu/özel kurum ve kuruluşlarının tamamı kapalıdır.

- Yeni Yıl 1 Ocak
- Uğurlu Cuma Nisan (günü değişir)
- Paskalya Pazartesi Nisan (günü değişir)
- İşçi Günü 1 Mayıs
- Midaraka Günü 1 Haziran
- Moi Günü 10 Ekim
- Kenyatta Günü 20 Ekim
- Bağımsızlık Günü 12 Aralık
- Noel Yortu Günü 25 Aralık
- Noel Ertesi 26 Aralık

Ulaşım

Türk Havayolları (THY) ve Kenya Havayolları arasında imzalanan anlaşma uyarınca, Kenya Havayolları tarafından 1 Ağustos 2006 tarihinde Nairobi-İstanbul-Nairobi seferleri başlatılmış olup, anılan havayolu İstanbul seferlerini 1 Ekim 2007 tarihinde durdurmuştur. Fakat THY İstanbul-Nairobi seferlerine 2009 yılı Nisan ayında yeniden başlamıştır.

Sağlık

1990'lı yıllarda, hükümetin sağlık sektörüne tahsis ettiği kaynaklardaki azalma neticesinde özel sektör yatırımları artmıştır. Nüfusun büyük çoğunluğunun özel sağlık harcamalarını karşılayamayacak kadar fakir olmasına rağmen, özel sektörün yatırımları devam etmektedir.

Kenya'nın sağlık sektörü de uzun vadeli bütünsel kalkınma programı "Kenya Vizyonu 2030" programı ile yönlendirilmektedir. Bu program içinde hayat standardının iyileştirilmesi ve sağlık ile ilgili konular da önemli hedefler ve reformlar içermekte ve MDG (Millenium Development Goals) ile de örtüşmektedir. Buna göre sağlık alanında adaletli ve imkanlar ölçüsünde maliyetleri karşılanabilecek en kaliteli sağlık sistemi yerleştirilmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla, sağlık sisteminin altyapısının yeniden canlandırılması, sağlık hizmetlerinin halka ulaştırılması ve hizmet bedeli ödeme finansman araçlarının daha etkin şekilde geliştirilmesine yönelik projeler yürütülmektedir.

Stratejik olarak da merkezîyetçi olmayan bir sağlık sistemine yönelinmiştir. Bu strateji mali fonların bölgelere kaydırılmasını ve Bakanlığın da daha ziyade politika ve araştırma konularına eğilmesini amaçlamaktadır. Özel sektörün de katkısı ile Kenya bölgede de sağlık hizmetleri konusunda tercih edilir bir ihtisas sağlık sistemi kurmaya yönelmiştir. Bu amaçla ülke sağlık turizmine de yönelmiş olup, özel sektörün de bu alanda ortak yatırımları desteklenmektedir. Ayrıca sağlık sisteminden faydalanabilen kesimin dışında kalmış olanlar için de erişim imkanlarının temin edilmesi programa alınmıştır.

Stratejik amaçlara ulaşabilmek için planlanan reformlar içinde özel sektör yatırımları ile halkın sağlık hizmetlerinin gelişimine yönelik faaliyetlere daha katılımcı olması öngörüldü, Kenya Vizyonu 2030 hedefleri için 5'er yıllık orta vade gelişim reformları uygulanmaktadır.

Pek çok Afrika ülkesinde olduğu gibi Kenya'da da HIV/AIDS ciddi bir problemdir. HIV/AIDS hastaları hastane yataklarının büyük bir bölümünü işgal etmekte olup, ulusal sağlık sisteminin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. HIV/AIDS aynı zamanda ortalama yaşam süresinin de azalmasında önemli bir rol oynamıştır. HIV/AIDS hastalığının yanı sıra, sıtma da ülkede bir numaralı öldürücü hastalık olma özelliğini korumaktadır.

Günümüzde yaygınlaşması kontrol altına alınarak azalmaya başladığı düşünülen AIDS/HIV virüsünün aslında azalmaktan ziyade durgunluk sürecinde olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca tüberküloz da önemli hastalıklar arasında yeniden ortaya çıkmıştır. Ayrıca Rift Vadisi Ateşi ve kolera Kenya'da yaşayan nüfusun sağlığını tehdit etmektedir. Sağlık hizmetlerinden faydalanabilmenin önündeki en büyük engel yoksulluk olarak belirtilmektedir.

İklim

Kıyı kesimlerdeki sıcaklık 20 C – 32 C arasında değişirken, deniz seviyesinden 1500 metre yükseklikteki iç kesimlerde sıcaklık 7 C – 27 C arasında değişmektedir.

Genelde bahar havası hüküm süren ülkeyi ziyaret eden işadamlarının her mevsim ani yağışlar için gerekli giysileri yanlarında bulundurmaları yararlı olur.

Resmî görüşmelerde takım elbise ve şık bir kıyafet muhatap olunan kişiyi etkileyen önemli bir faktördür.

8. PAZAR İLE İLGİLİ BİLGİLER

Ulaştırma ve Taşımacılık Maliyetleri

Hava, Deniz ve Kara Ulaşım, Bölgesel Depolama Olanakları

Kenya ile Türkiye arasındaki mal taşımacılığı deniz yolu ile yapılmaktadır. Kenya'da Mombasa Limanına kadar gelen mallar Nairobi'ye kara ve demiryolu ile taşınmaktadır. Bununla beraber, Kenya limanı gibi Doğu Afrika limanlarına direkt ve düzenli gemi seferlerinin olmaması ihracatı zorlaştırmaktadır. Ancak, bu ülkeler ile ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi yönünde uygulamaya başlanmış bulunan faaliyetlerin sonucu olarak ülkemiz ile bu ülkeler arasındaki mal ticaretinin önümüzdeki dönemlerde gözle görülür ölçüde artmaya başlaması ile düzenli gemi seferlerinin başlaması beklenmektedir.

9. İKİ ÜLKE ARASINDAKİ ANLAŞMA VE PROTOKOLLER

İKİLİ ANLAŞMA VE PROTOKOLLER
Dışişleri Bakanlıkları Arasında İşbirliği Protokolü ile Mutabakat Muhtırası (2002)
Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (2004)
Tarifeli Seferler Düzenlenmesine Olanak Sağlayan Mutabakat Muhtırası (2005)

Dışişleri Bakanlığı Eğitim Merkezleri Arasında İşbirliği Mutabakat Muhtırası (2007)
Hava Ulaştırması Anlaşması (2009)
Sağlık Alanında İşbirliği Anlaşması (2009)
Resmi Pasaportlara Vize Muafiyeti Sağlanması Anlaşması (2009)
Turizm Alanında İşbirliği Mutabakat Muhtırası (2010)
Tarım Alanında İşbirliği Mutabakat Muhtırası (2010)
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması (2014)
Madenler Alanında İşbirliğine İlişkin Mutabakat Zaptı (2014)
Enerji ve Hidrokarbon Alanında İşbirliğine İlişkin Mutabakat Zaptı (2014)
Kültür, Basın-Yayın, Gençlik ve Spor Alanlarında İşbirliği Anlaşması (2014)
Güvenlik ve Polis Eğitimi Alanında İşbirliği Anlaşması (2014)
Türk-Kenya İş Konseyi Kuruluş Mutabakat Zaptı (8 Nisan 2014)
DEİK-Kenya Ulusal Sanayi ve Ticaret Odası Karşılıklı İşbirliği Anlaşma (2016)
Kenya Su ve Sulama Bakanlığı ile Yapı Merkezi Başkanlığı arasında Büyük Elgon Dağı Bungoma-Busia Çok Amaçlı Su Projesi Uygulamasına ilişkin Mutabakat Zaptı (2016)
Türkiye Radyo Televizyon (TRT) Kurumu ile KBC İşbirliği Pprotokolü (2016)
Türk Standartları Enstitüsü ile Kenya Standart Ofisi Arasında Mutabakat Zaptı (2016)
Dışişleri Bakanlıkları Arasında İşbirliği Protokolü ile Mutabakat Muhtırası (2002)
Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (2004)
Tarifeli Seferler Düzenlenmesine Olanak Sağlayan Mutabakat Muhtırası (2005)
Dışişleri Bakanlığı Eğitim Merkezleri Arasında İşbirliği Mutabakat Muhtırası (2007)
Hava Ulaştırması Anlaşması (2009)
Sağlık Alanında İşbirliği Anlaşması (2009)
Resmi Pasaportlara Vize Muafiyeti Sağlanması Anlaşması (2009)
Turizm Alanında İşbirliği Mutabakat Muhtırası (2010)
Tarım Alanında İşbirliği Mutabakat Muhtırası (2010)

Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması (2014)
Madenler Alanında İşbirliğine İlişkin Mutabakat Zaptı (2014)
Enerji ve Hidrokarbon Alanında İşbirliğine İlişkin Mutabakat Zaptı (2014)
Kültür, Basın-Yayın, Gençlik ve Spor Alanlarında İşbirliği Anlaşması (2014)
Güvenlik ve Polis Eğitimi Alanında İşbirliği Anlaşması (2014)
Türk-Kenya İş Konseyi Kuruluş Mutabakat Zaptı (8 Nisan 2014)
DEİK-Kenya Ulusal Sanayi ve Ticaret Odası Karşılıklı İşbirliği Anlaşma (2016)
Kenya Su ve Sulama Bakanlığı ile Yapı Merkezi Başkanlığı arasında Büyük Elgon Dağı Bungoma-Busia Çok Amaçlı Su Projesi Uygulamasına ilişkin Mutabakat Zaptı (2016)
Türkiye Radyo Televizyon (TRT) Kurumu ile KBC İşbirliği Pprotokolü (2016)
Türk Standartları Enstitüsü ile Kenya Standart Ofisi Arasında Mutabakat Zaptı (2016)
Dışişleri Bakanlıkları Arasında İşbirliği Protokolü ile Mutabakat Muhtırası (2002)
Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (2004)
Tarifeli Seferler Düzenlenmesine Olanak Sağlayan Mutabakat Muhtırası (2005)
Dışişleri Bakanlığı Eğitim Merkezleri Arasında İşbirliği Mutabakat Muhtırası (2007)
Hava Ulaştırması Anlaşması (2009)
Sağlık Alanında İşbirliği Anlaşması (2009)
Resmi Pasaportlara Vize Muafiyeti Sağlanması Anlaşması (2009)
Turizm Alanında İşbirliği Mutabakat Muhtırası (2010)

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

10. SWOT ANALİZİ

<p style="text-align: center;">GÜÇLÜ YANLAR</p> <ul style="list-style-type: none">• Hızlı büyüyen ekonomi• Yeniliklerde bölgesel lider• Uluslararası fon sağlayıcılar ve ortaklar ile ilgili bir devlet• Teknoloji sektörü için potansiyel pazar	<p style="text-align: center;">ZAYIF YANLAR</p> <ul style="list-style-type: none">• Bilişim ve iletişim teknolojileri için kurumsal destekten yoksun• Yeni girişimlerin prototip aşamasında finansman eksikliği• Devletin BİT konusunda deneyimsizliği
<p style="text-align: center;">FIRSATLAR</p> <ul style="list-style-type: none">• Tüketici davranışının değişmesi• Yabancı özel sermaye yatırımlarının artması• Mobil operatörlerle teknolojik girişimlere aracılık yapması• Potansiyel iş yatırımcılarına ve üniversitelerine eğitim sunması	<p style="text-align: center;">TEHDİTLER</p> <ul style="list-style-type: none">• Sadece BİT ve mobil yeniliklere odaklanmak ve kültürü ihmal etmes,• Sadece yüksek profilli yetenekleri çekmeyi hedeflemesi

11. YARARLI ADRESLER

KENYA CUMHURİYETİ ANKARA BÜYÜKELÇİLİĞİ

Adres : İlbahar Mah. Galip Erdem Cad. 613 Sk. No. 11 Yıldız Çankaya Ankara

Tel : +90 312 491 45 08

Mail : nfo@kenyaembassy.org.tr

Web : www.kenyaembassy.org.tr/

KENYA CUMHURİYETİ İSTANBUL FAHRİ KONSOLOSLUĞU

Adres : Organize Deri Sanayi 12.Yol, L3-4C Parsel, Tuzla / İSTANBUL

Tel : +90 216 394 19 83

Faks : +90 216 394 02 70

T.C. NAIROBI BÜYÜKELÇİLİĞİ

Adres: 30 Gigiri Road P.O. Box 64748

00620 Nairobi-Kenya.

Tel: +254 20 712 69 29

Faks: +254 20 712 69 31

12. KAYNAKÇA

1. Ekonomi Bakanlığı Bilgi Sistemi – www.ekonomi.gov.tr
2. Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı – www.mfa.gov.tr
3. Türkiye İstatistik Kurumu – www.tuik.gov.tr
4. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği – www.tobb.org.tr
5. Uludağ İhracatçılar Birliği – www.uib.org.tr/tr
6. Trademap – www.trademap.org
7. Expodatabase – www.expodatabase.com
8. World Meters – www.worldmeters.info/tr/
9. The Economy Intelligence Unit (EIU) – www.eiu.com